

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

[Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη]

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**INSTITUTE OF MODERN GREEK STUDIES
[MANOLIS TRIANDAPHYLLIDIS FOUNDATION]**

ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI

Ερωτήσεις-Απαντήσεις στην Προφορική Επικοινωνία

Questions-Answers in Greek Talk-in-Interaction

ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ

13–14 Οκτωβρίου 2016

Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.
Αγίου Δημητρίου 159Α, Θεσσαλονίκη

SYMPOSIUM

13–14 October 2016

Teloglion Foundation of Art, A.U.Th.
Agiou Dimitriou 159A, Thessaloniki

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Θ.-Σ. Παυλίδου
Χρ. Τζιτζιλής
Γ. Παπαναστασίου

ORGANIZING COMMITTEE:

Th.-S. Pavlidou
Chr. Tzitzilis
G. Papanastassiou

Marja-Leena Sorjonen (Προσκεκλημένη Ομιλήτρια)

University of Helsinki / Finnish Center of Excellence in Intersubjectivity and Interaction,
Φιλανδία
marja-leena.sorjonen@helsinki.fi

Ερωτήσεις και απαντήσεις:

Οι δομικές και διεπιδραστικές σχέσεις τους ανά τις γλώσσες

Η ερώτηση και η απάντηση έχουν προσελκύσει εδώ και αρκετό καιρό ήδη το αυξημένο ενδιαφέρον της έρευνας για την κοινωνική διεπίδραση, ειδικότερα στο πλαίσιο της ανάλυσης συνομιλίας (π.χ. Steensig & Drew 2008· Stivers, Enfield & Levinson 2010· Heritage & Raymond 2012· De Ruiter 2012). Η έρευνα αυτή έχει βελτιώσει τη γνώση μας γύρω από διαφορετικές πτυχές αυτής της βασικής αλληλουχίας πράξεων στην καθημερινή ζωή. Στην παρούσα ανακοίνωση θα οριοθετήσω αρχικά κάποια ζητήματα που θεωρώ ότι βρίσκονται στο επίκεντρο της πρόσφατης βιβλιογραφίας, και στη συνέχεια θα εξετάσω κάποια από αυτά πιο διεξοδικά στηριζόμενη στην εμπειρική διερεύνηση διαφόρων γλωσσών.

Θα επικεντρωθώ αρχικά στη δομική και κανονιστική εναρμόνιση των χαρακτηριστικών σχεδιασμού της ερώτησης και της απάντησης (π.χ. συμβατότητα τύπου, δομική προτίμηση, Raymond 2003). Θα υποστηρίξω ότι αν αποδεχόμαστε την έννοια της συμβατότητας τύπου, τότε θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι η εμπειρική πραγμάτωσή της κυμαίνεται μεταξύ ενός μοναδικού τύπου απάντησης (π.χ. μόριο) και ενός συνόλου συμβατών ως προς τον τύπο απαντήσεων, ευαίσθητων ως προς τη θέση (π.χ. μόριο, επανάληψη), ο αριθμός και τα είδη των οποίων ποικίλλουν από γλώσσα σε γλώσσα (βλ. Hakulinen & Sorjonen *frthc.*· Keevallik 2010· Sorjonen 2001). Στη συνέχεια θα συζητήσω τις συνέπειες που έχει η αποδοχή της ύπαρξης ενός συνόλου αλληλουχικά ευαίσθητων, συμβατών ως προς τον τύπο, απαντήσεων ως προς τη φύση των συστημάτων που διαθέτουν οι διάφορες γλώσσες για την απάντηση των ερωτήσεων ολικής άγνοιας (βλ. π.χ. Enfield & Sidnell 2015). Κατά την άποψή μου η παραδοχή αυτή συνεπάγεται ότι η περιγραφή (α) του τι εκλαμβάνεται ως απάντηση συμβατή ως προς τον τύπο και (β) της σημασίας διαφορετικών ειδών απόκρισης (π.χ. ο βαθμός ευθύνης για τη δράση, ο βαθμός αποδοχής/αντίστασης) που μαρτυρούνται σε μία γλώσσα, δε μπορούν απαραίτητα να γενικευθούν και σε άλλες γλώσσες. Τέλος, θα εξετάσω τι συνεπάγεται η επιχειρηματολογία αυτή για την κατανόηση των πράξεων που επιτελούν η ερώτηση/απάντηση στην κοινωνική διεπίδραση και για τη διερεύνηση αυτών των πράξεων σε συγκεκριμένες γλώσσες και ανά τις γλώσσες.

Βιβλιογραφία

- De Ruiter, J. P. 2012. *Questions: Formal, Functional and Interactional Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Enfield, N.J. & Sidnell, J. 2015. Language structure and social agency: Confirming polar questions in conversation. *Linguistics Vanguard*, DOI: 10.1515/lingvan-2014-1008.
- Hakulinen, A. & Sorjonen, M.-L. *frthc.* Verb repeats and beyond. Affirmative answers to polar interrogatives.

- Heritage J. & Raymond, G. 2012. Navigating epistemic landscapes: Acquiescence, agency and resistance in responses to polar questions. In J-P de Ruiter (ed.), *Questions: Formal, functional and interactional perspectives*. Cambridge: CUP.
- Keevallik, L. 2010. Minimal answers to yes/no questions in the service of sequence organization. *Discourse Studies* 12/3, 283–309.
- Raymond, G. 2003. Grammar and social organization: yes/no interrogatives and the structure of responding. *American Sociological Review* 68, 939–967.
- Sorjonen, M.-L. 2001. *Responding in conversation. A study of response particles in Finnish*, chapter 4, 33–92. Amsterdam: Benjamins.
- Stensig, J. & Drew, P. (eds.) 2008. Questioning and affiliation/disaffiliation in interaction. *Discourse Studies*, special issue, 10: 5.
- Stivers, T., Enfield, N.J., & Levinson S. 2010. Question-response sequences in conversation across ten languages. *Journal of Pragmatics*, special issue. 42/10, 2615–2860.

Αγγελική Αλβανούδη

James Cook University / Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
alvanoudiag@yahoo.gr

Ερωτήσεις ολικής άγνοιας στη διεπίδραση στην ελληνική: Μορφές και λειτουργίες

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τον σχεδιασμό και τις λειτουργίες των ερωτήσεων ολικής άγνοιας στη διεπίδραση στην ελληνική. Όπως προκύπτει από διάφορες μελέτες (π.χ. Schegloff 1984, Παυλίδου 1986, Athanasiadou 1991, Heritage & Roth 1995, Maynard 1995, de Ruiter 2012, Hayano 2012, Alvanoudi 2015, Παυλίδου & Καραφώτη 2015), διαγνωστικά οι ερωτήσεις είναι πολυλειτουργικές και πλούσιες από πραγματολογική άποψη. Για παράδειγμα, οι ερωτήσεις μπορεί να εκφράζουν επιστημική ασυμμετρία ανάμεσα στο ομιλούν και συνομιλούν άτομο ή να μεταφέρουν πληροφορίες για τη σχέση τους, να προϋποθέτουν συγκεκριμένη γνώση για τον κόσμο, να επιλέγουν το επόμενο ομιλούν άτομο και να πραγματοποιούν διάφορες κοινωνικές πράξεις όπως αναζήτηση επιβεβαίωσης, αίτημα, προσφορά και διαφωνία. Οι ερωτήσεις είναι συνεισφορές με 'διπλό έργο', καθώς επιτελούν την πράξη της ερώτησης και ταυτόχρονα αποτελούν μέσο για την πραγματοποίηση μιας διαφορετικής πράξης (βλ. Schegloff 2007). Η παρούσα μελέτη εξετάζει πώς οι ευθείες ερωτήσεις ολικής άγνοιας στην ελληνική αποτελούν πρακτικές για την πραγματοποίηση διαφόρων πράξεων στη διεπίδραση από τη σκοπιά της Ανάλυσης Συνομιλίας. Το υλικό της έρευνας προέρχεται από φυσικές συνομιλίες μεταξύ φίλων και συγγενών (Corpus Προφορικού Λόγου του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών) και συνομιλίες με Έλληνες/Ελληνίδες μετανάστες/τριες πρώτης γενιάς στην Κουίνσλάνδη της Αυστραλίας που ηχογραφήθηκαν κατά τη διάρκεια επιτόπιας έρευνας. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να συμβάλει στην κατανόηση της σχέσης πρακτικής και κοινωνικής πράξης στο πλαίσιο της 'εγχρονίας' (enchrony, Enfield 2013).

Βιβλιογραφία

- Alvanoudi, A. 2015. Na sou pou kati? The grammaticalization of a conversational routine in Modern Greek. Ανακοίνωση στο 12th International Conference on Greek Linguistics, Freie Universität Berlin, 16–19 Σεπτεμβρίου.
- Athanasiadou, A. 1991. The discourse functions of questions. *Pragmatics* 1(1), 107–122.
- de Ruiter, J. P. (επιμ.) 2012. *Questions: Formal, functional and interactional perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Enfield, N. J. 2013. *Relationship thinking: Agency, enchrony, and human sociality*. New York: Oxford University Press.
- Hayano, K. 2012. Question design in conversation. Στο J. Sidnell & T. Stivers (επιμ.), *The handbook of conversation analysis*, 395–414. Boston: Wiley Blackwell.
- Heritage, J. & Roth, A. L. 1995. Grammar and institution: Questions and questioning in the broadcast news interview. *Research on Language and Social Interaction* 28(1), 1–60.
- Maynard, S. K. 1995. Interrogatives that seek no answers: Exploring the expressiveness of rhetorical interrogatives in Japanese. *Linguistics* 33, 501–530.
- Παυλίδου, Θ.-Σ. 1986. *Να ρωτήσω κάτι; Ερωτήσεις σε υποτακτική*. Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 7: 233–249.
- Παυλίδου Θ.-Σ. & Καραφώτη, Ε. 2015. Το αυτόνομο ερωτηματικό γιατί και οι λειτουργίες του στη διεπίδραση. Στο Θ.-Σ. Παυλίδου (επιμ.), *Ελληνική γλώσσα και προφορική επικοινωνία*, 81–97. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Schegloff, E. A. 1984. On some questions and ambiguities in conversation. Στο J. M. Aitkinson & J. Heritage (επιμ.), *Structures of social action: Studies in Conversation Analysis*, 28–52. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schegloff, E. A. 2007. *Sequence organization in interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Αλεξάνδρα Βασιλοπούλου & Δήμητρα Κατή

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
avasil@ecd.uoa.gr & dimkati@ecd.uoa.gr

Το σύμπλεγμα διαδοχικών ερωτήσεων ως τεχνική υπαινικτικής εκμείυσης στον λόγο ασκούμενων νηπιαγωγών

Στο πλαίσιο της βιωματικής και μαθητοκεντρικής διδασκαλίας οι μαθητές πρέπει να κατανοήσουν το αντικείμενο διδασκαλίας, δηλαδή να αποκτήσουν νέα (σχολική) γνώση, την οποία να φιλτράρουν αρχικά μέσω της δικής τους εμπειρίας. Στη βιβλιογραφία έχει υποδειχτεί η χρήση της «υπαινικτικής εκμείυσης» (cued elicitation) για τον σκοπό αυτό, δηλ. η παροχή νύξεων για το ποια απάντηση περιμένουν οι εκπαιδευτικοί από τους μαθητές που ωθεί στην αξιοποίηση της εμπειρίας (Edwards & Mercer 1987). Παρά τη συστηματική μελέτη της τριαδικής δομής σχολικού λόγου Ερώτηση-Απάντηση-Ανατροφοδότηση και των προεκτάσεών της (βλ. κυρίως Sinclair και Coulthard 1975, McHoul 1978, Mehan 1979, Nassaji & Wells 2000) η μελέτη της υπαινικτικής εκμείυσης

είναι περιορισμένη. Ειδικότερα, απουσιάζει μια συστηματική καταγραφή των μορφών που μπορεί να λάβει και εμπειρική μελέτη των λειτουργιών που μπορεί να επιτελέσει.

Η παρούσα ανακοίνωση αντλεί από μια ευρύτερη έρευνα διαφορετικών μορφών υπαινικτικής εκμείυσης στον σχολικό λόγο. Η εκμείυση αναλύεται ως τμήμα της τριαδικής δομής στον λόγο εκπαιδευτικών (επαγγελματιών και ασκούμενων) σε ελληνικά δημόσια νηπιαγωγεία. Εστιάζουμε εδώ σε μέρος του υλικού, ειδικότερα σε 460 λεπτά φυσικής συνομιλίας παιδιών και ασκούμενων φοιτητριών αξιοποιώντας τις τεχνικές της Ανάλυσης Συνομιλίας. Παρατηρήθηκε ότι οι ασκούμενες πριμοδοτούσαν νύξεις στη θέση της αρχικής ερώτησης έναντι της ανατροφοδότησης. Ένα από τα μοτίβα που αναδύθηκε ήταν ένα «σύμπλεγμα διαδοχικών ερωτήσεων» προς τα παιδιά στην πρώτη θέση της τριαδικής δομής (δηλ. την Ερώτηση), χωρίς να εμφανίζονται ενδιάμεσα απαντήσεις των παιδιών ή παύσεις. Οι ερωτήσεις αυτές δεν ήταν δε αναδιατυπώσεις αλλά κατηύθυναν η κάθε μια σε διαφορετικές πιθανές απαντήσεις. Υποστηρίζουμε ότι σε σύγκριση με άλλες μορφές υπαινικτικής εκμείυσης η τοποθέτησή τους στην πρώτη θέση τριαδικών δομών οδηγεί σε μια συμπίκνωση της διεπίδρασης όπου φαίνεται να παραλείπονται απαραίτητα βήματα διεπιδραστικής και παιδαγωγικής δράσης για τη μετάβαση από την καθημερινή στην (προ)σχολική γνώση.

Βιβλιογραφία

- Edwards, D. και N. Mercer (1987) *Common Knowledge: The Development of Understanding in the Classroom*, London: Methuen.
- McHoul, A. (1978) The organization of turns at formal talk in the classroom, *Language in Society*, 7: 183–213.
- Mehan, H. (1979) *Learning Lessons: Social Organization in the Classroom*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Nassaji, H. & G. Wells (2000) What's the use of "triadic dialogue"?: an investigation of teacher-student interaction, *Applied Linguistics*, 21(3): 376–406.
- Sinclair, J. McH. & M. Coulthard (1975) *Towards an Analysis of Discourse: the English Used by Teachers and Pupils*, Oxford: Oxford University Press.

Λένα Γιαλαμπούκη & Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών
giallena@yahoo.gr & pavlidou@lit.auth.gr

Αντιστρέφοντας τους όρους: Ερωτήσεις πολιτικών σε τηλεοπτικές συνεντεύξεις

Σε μια συνέντευξη η πρωτοτυπική κατανομή των διεπιδραστικών ρόλων καταχωρεί την πράξη της ερώτησης στο πεδίο δράσης του ατόμου που παίρνει την συνέντευξη και όχι εκείνου που τη δίνει (βλ. Drew & Heritage 1992, Clayman & Heritage 2002). Εξετάζοντας

όμως τηλεοπτικές συνεντεύξεις με πολιτικά πρόσωπα διαπιστώσαμε ότι πέρα από τις ερωτήσεις που 'δικαιωματικά' κάνουν οι δημοσιογράφοι πολύ συχνά είναι οι ίδιοι/ες οι πολιτικοί που αντιστρέφουν τους ρόλους και θέτουν ερωτήσεις στους/στις δημοσιογράφους. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να εξετασεί στο πλαίσιο της Ανάλυσης Συνομιλίας τη λειτουργία αυτών των 'μη αναμενόμενων' ερωτήσεων παίρνοντας υπόψη τη θέση τους μέσα στη συνεισφορά, την αντίδραση του/της δημοσιογράφου, και το γενικότερο πλαίσιο της ευθυγράμμισης (ή μη) πολιτικών προσώπων και δημοσιογράφων.

Τα δεδομένα μας προέρχονται από 17 τηλεοπτικές συνεντεύξεις που περιλαμβάνονται στο Corpus Προφορικού Λόγου του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών. Στην παρουσία ανακοίνωσις επικεντρωθήκαμε σε ερωτήσεις των συνεντευξιαζόμενων οι οποίες εμφανίζονται ως αυτοτελείς συνεισφορές στη συνεισφορά. Η ανάλυσή μας δείχνει ότι οι ερωτήσεις αυτές μπορούν να καταχωρηθούν σε τρεις κυρίως κατηγορίες: ετεροδιόρθωση, επίκληση 'κοινών' παραδοχών και διαφωνία με τις απόψεις που εκφράζει (έμμεσα ή άμεσα) ο/η δημοσιογράφος. Ενώ στην περίπτωση της ετεροδιόρθωσης έχουμε να κάνουμε με έναν μηχανισμό εγγενή στη γλωσσική διεπίδραση γενικά, η έκφραση της διαφωνίας μέσω της ερώτησης φαίνεται να συνδέεται με μια 'υπέρβασή' των προβλεπόμενων για μια συνέντευξη ρόλων, τόσο από πλευράς των δημοσιογράφων όσο και των πολιτικών προσώπων. Το γεγονός αυτό είναι, θεωρούμε, ενδεικτικό ενός επαναπροσδιορισμού των όρων της πολιτικής τηλεοπτικής συνέντευξης (βλ. και Montgomery 2011, Patrona 2011, Kantara 2012).

Βιβλιογραφία

- Clayman S. & J. Heritage 2002. *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drew P. & J. Heritage 1992. Analyzing talk at work: an introduction. In *Talk at Work*, P. Drew & J. Heritage (eds.), 3–65. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kantara A. 2012. Adversarial challenges and responses in Greek political interviews: A case study. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 5(2): 171–189.
- Montgomery M. 2011. The accountability interview, politics and change in UK public service broadcasting. In M. Ekström & M. Patrona (eds.), *Talking Politics in Broadcast Media: Cross-cultural Perspectives*, 33 – 55. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins.
- Patrona M. 2011. Neutralism revisited: When journalists set new rules in political news interviews. In M. Ekström & M. Patrona (eds.), *Talking Politics in Broadcast Media: Cross-cultural Perspectives*, 157 –176. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins.

(Μη) γλωσσική δομή των ερωτήσεων ενός Έλληνα πολιτικού

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η συστηματική καταγραφή και ερμηνεία της γλωσσικής και μη γλωσσικής (nonverbal) δομής των ερωτήσεων του Αδώνιδος Γεωργιάδη σε τηλεοπτικές συνεντεύξεις. Η εστίαση γίνεται σε λειτουργικά οριζόμενες (de Ruiter 2014: 2) ερωτήσεις μερικής και κυρίως ολικής αγνοίας που επιτελούν τη γλωσσική πράξη της αμφισβήτησης των συνομιλητ(ρι)ών του πολιτικού μέσω τριών ευρεθειών κοινωνικών δράσεων (social actions· πρβλ. Stivers και Enfield 2010: 2623): 1) παράκληση για επιβεβαίωση των λεγομένων του, 2) αξιολόγηση και 3) χρήση ρητορικών ερωτήσεων. Τα δεδομένα για την τυπολογία της (μη)γλωσσικής δομής των ερωτήσεων προέρχονται από βίντεο YouTube του Γεωργιάδη σε τηλεοπτικά πάνελ πολιτικού χαρακτήρα απομαγνητοφωνημένα βάσει του Mazeland (2006: 154). Όσον αφορά στη γλωσσική δομή, η ανάλυση δείχνει ότι χρησιμοποιεί δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο με διπλή ερμηνεία (είτε απευθυνόμενος στο κοινό του πάνελ είτε κατασκευάζοντας ευγένεια) και συνήθως απαντάει ο ίδιος στις ερωτήσεις του είτε γλωσσικά (μονολεκτικά με το επιφώνημα “αα”) είτε εξωγλωσσικά (π.χ. με κούνημα του κεφαλιού προς τα κάτω ή με κίνηση του χεριού του προς τα κάτω). Όσον αφορά στη μη γλωσσική δομή των ερωτήσεών του, η έρευνα είναι ακόμη σε εξέλιξη, αλλά η εστίαση γίνεται κυρίως στη χρήση εκφράσεων προσώπου (Andersen 2008: 324–326) και απεικονιστικών (illustrators) και ρυθμιστικών (regulators) χειρονομιών (Ekman και Friesen 1969, στο Moore κ.ά. 2010: 195–198). Η μέχρι τώρα ανάλυση δείχνει ότι ο Γεωργιάδης κοιτάει στα μάτια τους/τις συνομιλητ(ρι)ές του με έντονο, ζωηρό κι επίμονο βλέμμα, όταν τους θέτει ερωτήσεις, ενώ ταυτόχρονα χρησιμοποιεί έντονες απεικονιστικές χειρονομίες κινούμενες στον οριζόντιο και κάθετο άξονα, κάθε φορά που αναφέρεται σε κατά τη γνώμη του σφάλματα της κυβέρνησης καθώς και όταν υπεραμύνεται των επιλογών της προηγούμενης κυβέρνησης της ΝΔ. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η (μη)γλωσσική δομή των ερωτήσεων του Γεωργιάδη δημιουργεί συνθήκες σωματοποιημένης συνομιλοποίησης (embodied conversationalization) της ιδιολέκτου του.

Βιβλιογραφία

- Andersen, P. A. (2008) *Nonverbal Communication. Forms and Functions*. Long Grove, IL: Waveland Press.
- de Ruiter, J. (2014). Introduction: questions are what they do. Στο J. de Ruiter (επιμ.) *Questions: Formal, Functional and Interactional Perspectives*. Cambridge: CUP.
- Mazeland, H. (2006). Conversation analysis. Στο *Encyclopedia of Language and Linguistics* (Vol.3). Oxford: Elsevier Science, 153–162.
- Moore, N.-J., M. Hickson & D. W. Stacks (2010). *Nonverbal Communication. Studies and Applications*. Oxford: OUP.
- Stivers, T. & N. J. Enfield (2010). A coding scheme for question-response sequences in conversation. *Journal of Pragmatics* 42: 2620–2626.

Μαρία Ιακώβου, Ηριάννα Βασιλειάδη-Λιναρδάκη, Φλώρα Βλάχου, Όλγα Δήμα, Μαρία Καββαδία, Τατιάνα Κατσίνα, Μαρίνα Κουτσουμπού, Σοφία-Νεφέλη Κύτρου, Χριστίνα Κωστάκου, Φρόσω Παππά, Σταυριαλένα Περρέα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
miakovou70@gmail.com & sepame2@gmail.com

Συνομιλιακή διεπίδραση και επίπεδο ελληνομάθειας: Οι συνεντεύξεις του ΣΕΠΑΜΕ2

Στόχος της εργασίας είναι να διερευνηθεί στη διεπίδραση μεταξύ φυσικών και μη φυσικών ομιλητών (ΦΟ-μΦΟ) η «τριαδική συνομιλιακή δομή» (triadic discourse), “Εκμείωση-Απόκριση-Ανατροφοδότηση” (IRF), όπως εισήχθη από τους Sinclair & Coulthard (1975) και χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση της συνομιλίας εντός του θεσμικού πλαισίου της σχολικής τάξης (Αρχάκης 1995, Walsh 2011).

Ειδικότερα, θα χρησιμοποιηθούν 120 παραγωγές προφορικού λόγου από ισάριθμους μαθητές και για τα τρία επίπεδα γλωσσομάθειας (Α-Β-Γ, σύμφωνα με το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς, 2001). Οι μαθητές φοίτησαν στο Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής του ΕΚΠΑ κατά το χρονικό διάστημα 2014–2015, 2015–2016 και οι συνεντεύξεις τους αποτελούν μέρος των προφορικών δεδομένων του Σώματος Εξελικτικών Παραγωγών Μαθητών της Ελληνικής ως Γ2 (ΣΕΠΑΜΕ2, 2015). Πρόκειται για δομημένες συνεντεύξεις με μέσο όρο διάρκειας 8 λεπτών η καθεμία, των οποίων ο ΦΟ έχει την αποκλειστική ευθύνη του σχεδιασμού (controlled task-based interactions, Macaro 2005). Οι συνεισφορές των μετεχόντων είναι ξεκάθαρα οριοθετημένες πάνω στο γειτνιαστικό ζεύγος «ερώτηση-απάντηση» (ΦΟ σε ρόλο ερωτώντος, μΦΟ σε ρόλο ερωτωμένου) και η χρήση της γλώσσας τίθεται στο επίκεντρο της όλης διαδικασίας ως μέσο και σκοπός για την επίτευξή της.

Στην περίπτωση της δεύτερης/ξένης γλώσσας, η σχετική βιβλιογραφία (Long 1983) έχει αποδώσει στη διεπίδραση ΦΟ-μΦΟ ετεροβαρείς ρόλους στους δύο συμμετέχοντες. Λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα μας, θα επιχειρήσουμε να καταδείξουμε τα εξής:

Α. Σε ποιο βαθμό το επίπεδο γλωσσικής επάρκειας ενός μΦΟ λειτουργεί καθοριστικά ως προς την ποσότητα των κινήσεων που παρουσιάζονται (διαφορετική δομική ανάπτυξη του σχήματος IRF στα χαμηλότερα με περισσότερες κινήσεις, κατ’ αντιδιαστολή προς τα υψηλότερα επίπεδα γλωσσομάθειας με μικρότερο αριθμό κινήσεων από την πλευρά του ΦΟ).

Β. Σε ποιο βαθμό το επίπεδο γλωσσικής επάρκειας του μΦΟ επηρεάζει το είδος της παρεχόμενης προς αυτόν ανατροφοδότησης (η μη γλωσσική ισοτιμία ΦΟ-μΦΟ στα χαμηλότερα επίπεδα φαίνεται να αντισταθμίζεται από τη δημιουργία μεγαλύτερης οικειότητας, ενθάρρυνσης από την πλευρά του ΦΟ για να ενισχύσει την προσπάθεια του μΦΟ, κατ’ αντιδιαστολή προς τη γλωσσική εξίσωση των προχωρημένων επιπέδων που επιφέρει και αντίστοιχη εξίσωση των ρόλων τους στη συνομιλιακή διαδικασία).

Βιβλιογραφία

- Αρχάκης, Α. (1995). Παρατηρήσεις στη χρήση της διόρθωσης στη συνομιλική διεπίδραση στην τάξη. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 15: 674–685.
- Long, M.H. (1983). "Linguistic and conversational adjustments to non-native speakers". Στο *Studies in Second Language Acquisition* 5: 177–193.
- Macaro, E. (2005). *Teaching and Learning a Second Language*. London: Continuum.
- Sinclair, J. & Coulthard, M. (1975) *Towards an Analysis of Discourse*. Oxford: OUP.
- Walsh, S. (2011). *Exploring Classroom Discourse*. London: Routledge.

Ελένη Καλαϊτζή

3^ο Γυμνάσιο Έδεσσας
elkala@sch.gr

**Ερωτήσεις δασκάλου-απαντήσεις μαθητών.
 Γερμανικά και Ελληνικά στο μάθημα της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας:
 Μια λειτουργική-πραγματολογική έρευνα**

Στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιαστεί η διδακτορική διατριβή της ερευνήτριας, η οποία έχει ως αντικείμενο την επικοινωνία στην τάξη και επικεντρώνεται στην ανάλυση «ερωτήσεων δασκάλου-απαντήσεων μαθητών» (Lehrerfragen-Schölerantworten, για την ερώτηση δασκάλου βλ. Ehlich 2007, 144 κ.ε.). Πρόκειται για ποιοτική έρευνα, και συγκεκριμένα για μελέτη περίπτωσης.

Η ανάλυση των επικοινωνιακών διαδικασιών σε μαθήματα της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας βασίστηκε σε εμπειρικά δεδομένα που έχουν αντληθεί από βιντεοσκοπήσεις της διδακτικής πράξης σε ένα ελληνικό δημόσιο Γυμνάσιο. Για τη μεταγραφή χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ημερημνηυτικής απομαγνητοφώνησης εργασίας (halbinterpretative Arbeitstranskription: HIAT, βλ. Ehlich/Rehbein 1976).

Ως Μεθοδολογία για τη διερεύνηση της επικοινωνιακής πραγματικότητας εφαρμόστηκε η λειτουργική-πραγματολογική ανάλυση ομιλίας (funktional-pragmatische Diskursanalyse, βλ. Rehbein 1988, για την απόδοση στα Ελληνικά βλ. Ehlich κ.ά., υπό προετοιμασία) των Ehlich/Rehbein.

Συγκεκριμένα διερευνώνται οι δομές, οι σκοποί και οι μορφές πραγμάτωσης του λόγου κατά τη διάδραση με βάση την ανάλυση σχεδίων δράσης (Handlungsmuster/action patterns, βλ. Ehlich/Rehbein 1979, 250). Επίσης, επιχειρείται η ανακατασκευή των νοητικών διαδικασιών (mentale Prozesse/mental processes, βλ. Ehlich/Rehbein 1986, 96) στα συγκεκριμένα αποσπάσματα καθώς και ολόκληρου του σχεδίου δράσης που εξετάζεται.

Αναλύοντας τον τρόπο δράσης των συμμετεχόντων στα βιντεοσκοπημένα μαθήματα διαπιστώθηκε ότι χρησιμοποιούν κατά κύριο λόγο τα σχέδια δράσης: «ζήτημα-λύση»

(Muster Aufgabe-Stellen/Aufgabe-Lfsen, βλ. Ehlich/Rehbein 1986, 16) και «παράδοση δασκάλου με διανεμημένους ρόλους» (Lehrervortrag mit verteilten Rollen, βλ. ό.π., 83).

Σε αυτά τα δύο σχέδια οι λεκτικές δράσεις «ερώτηση δασκάλου-απαντήσεις μαθητών», παίζουν καθοριστικό ρόλο. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται επίσης και οι «καθοδηγητικές ερωτήσεις κατά την παράδοση δασκάλου με διανεμημένους ρόλους» (Regiefragen im Lehrervortrag mit verteilten Rollen, βλ. ό.π., 71).

Πέρα από αυτά αναλύονται οι λεκτικές δράσεις (Sprechhandlungen/speech actions, βλ. Rehbein 1988, 1181) των δρώντων (Aktanten), αφού έχουν ληφθεί υπόψη οι στρατηγικές που υιοθετήθηκαν, προκειμένου να πραγματοποιηθεί το εκάστοτε σχέδιο δράσης.

Κατά τη λεπτομερή αυτή ανάλυση συζητούνται τα γλωσσικά μέσα (sprachliche Mittel) που χρησιμοποιήθηκαν από τους δρώντες σε κάθε λεκτική δράση, και σύμφωνα με τους σκοπούς που επιχειρείται κάθε φορά να επιτευχθούν, εξάγονται συμπεράσματα ως προς τη λειτουργία (Funktion) που έχουν αυτά όταν χρησιμοποιούνται στο λόγο.

Βιβλιογραφία

- Ehlich, Konrad (2007): Sprache und sprachliches Handeln. Band 3. Berlin; New York: de Gruyter
- Ehlich, Konrad/Dorfmueller-Καρπούζα, Καίτη/Μπουτουλούση, Ελένη/Καραγιαννίδου, Ευαγγελία/ Τζιλίνη, Αναστασία (υπό προετοιμασία): Γερμανο-ελληνικό Λεξικό της Λειτουργικής Πραγματολογίας
- Ehlich, Konrad/Rehbein, Jochen (1976): Sprache im Unterricht – Linguistische Verfahren und schulische Wirklichkeit. Σε: Studium Linguistik 1, 47–69
- Ehlich, Konrad/Rehbein, Jochen (1979): Sprachliche Handlungsmuster. Σε: Soeffner, Hans-Georg (ed.): Interpretative Verfahren in den Sozial- und Textwissenschaften. Stuttgart: Metzler, 243–274
- Ehlich, Konrad/Rehbein, Jochen (1986): Muster und Institution. Untersuchungen zur schulischen Kommunikation. Tübingen: Narr
- Rehbein, Jochen (1988): Ausgewählte Aspekte der Pragmatik. Σε: Ammon, Ulrich/ Dittmar, Norbert/Mattheier, Klaus (eds.): Soziolinguistik: Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft. Berlin; New York: de Gruyter, 1181–1195

Κώστας Κανάκης

Πανεπιστήμιο Αιγαίου
kkan@sa.aegean.gr

Ερωτήσεις και απαντήσεις σε ημιδομημένες συνεντεύξεις

Η ανακοίνωση εστιάζει στην αλληλουχία ερώτηση-απάντηση βασιζόμενη σε δεδομένα που προέρχονται από ημιδομημένες συνεντεύξεις που διεξήχθησαν ως μέρος ενός ευρύτερου διεπιστημονικού έργου –(*In*)*fercit*– με θέμα την γονεϊκότητα και τη συγγένεια σε σχέση με τις Τεχνολογίες Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής (ΤΥΑ) και στοχεύει να

εστιάζει στη μορφή και τη λειτουργία των ερωτήσεων (πρβλ. Stivers & Rossano 2012) σε αυτό το πλαίσιο, που αποτελεί ένα ιδιαίτερο είδος στην ανάλυση συνομιλίας (Hutchby & Wooffitt 1998). Χρησιμοποιούμε δεδομένα από 14 ημιδομημένες συνεντεύξεις (συνολικά από 20 ώρες ηχογράφησης) με άντρες και γυναίκες σε ομόφυλες σχέσεις, ηλικίας 27–54, οι οποίοι είναι ή επιθυμούν να γίνουν γονείς (Χαλκίδου 2014, Κανάκης 2015).

Παρότι η ερευνήτρια διεξάγει τις συνεντεύξεις της βασιζόμενη σε προκαθορισμένες ερωτήσεις, υπάρχει σημαντική διαφορά στη γλωσσική μορφή που παίρνουν, ιδιαίτερα δεδομένης της σχέσης της με τα υποκείμενα. Επιπλέον, οι απαντήσεις υποδηλώνουν ότι οι συνεντευξιαζόμενοι/ες ερμηνεύουν χαρακτηριστικά τις ερωτήσεις ως αιτήματα για εκτεταμένες αφηγήσεις –ως αιτήματα για μία σύντομη (εκδοχή της) ιστορία (της) ζωής (τους)– παρά ως παρότρυνση για την παροχή συγκεκριμένων πληροφοριών. Οι ερωτήσεις ερμηνεύονται με ευρύ τρόπο και απαντούνται αναλόγως, πράγμα το οποίο έχει μία ενδιαφέρουσα συνέπεια: οι απαντήσεις των συνεντευξιαζομένων συχνά προκαταλαμβάνουν ερωτήσεις που σκοπεύει να κάνει η ερευνήτρια στη συνέχεια, έτσι υπάρχουν συνεργατικές αλληλεπικαλύψεις και διακοπές στις οποίες δηλώνει την πρόθεσή της να περάσει στο θέμα το οποίο ήδη συζητιέται, προβαίνει σε ελάχιστες αντιδράσεις, ή επεξεργάζεται περαιτέρω τις ερωτήσεις της.

Τα δεδομένα επιβεβαιώνουν τη άποψη των Steensig & Drew (2008: 8–9) ότι παρότι οι ερωτήσεις μπορεί να γίνουν γενικά αντιληπτές ως μηχανισμοί απόσπασης πληροφοριών, αυτός δεν είναι ο βασικότερος στόχος τους στη γλωσσική διεπίδραση. Θα δείξουμε ότι οι ερωτήσεις της ερευνήτριας αποσκοπούν όντως στο να δημιουργήσουν κατάλληλα συμπραζόμενα για να κατασκευάσουν οι ομιλητές/τριες μία ιστορία που θα είναι τόσο λεπτομερής ώστε να παράσχει απαντήσεις σε περισσότερα από όσα τους ρωτά επισήμως.

Βιβλιογραφία

- Κανάκης, Κ. 2015. «Ο λόγος της ομόφυλης ανδρικής γονεϊκότητας στην Ελλάδα: Μία πρώτη προσέγγιση». Στο Β. Καντσά (επιμ.), *Μεταβαλλόμενες σχέσεις: Συγγένεια και ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή*. Αθήνα: (In)ferciti & Αλεξάνδρεια, 247–264.
- Χαλκίδου, Α. 2014. «Παρά-ξενες συγγένειες: Σχόλια για την εμπειρία της ομόφυλης γονεϊκότητας». Ανακοίνωση στο Συνέδριο «Συγγένεια και Ιατρική Τεχνολογία: Η Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή στην Ελλάδα», (In)ferciti, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, 30–31 Μαΐου 2014.
- Hutchby, I. & R. Wooffitt. 1998. *Conversation Analysis*. Μόλντεν: Blackwell.
- Steensig, J. & P. Drew. 2008. "Introduction: Questioning and affiliation/disaffiliation in interaction." *Discourse Studies* 10(1): 5–15.
- Stivers, T. & F. Rossano. 2012. "Mobilising response in interaction: A compositional view of questions." Στο J. P. de Ruiter (επιμ.), *Questions: Formal, Functional, and Interactional Perspectives*. Κέμπριτζ: Cambridge University Press, 58–80.

Ράνια Καραχάλιου & Αργύρης Αρχάκης

Πανεπιστήμιο Πατρών

ramelene@gmail.com & archakis@upatras.gr

Διαχείριση της έκπληξης σε συνομιλιακές αφηγήσεις: Το παράδειγμα των ερωταποκρίσεων

Στόχος της ανακοίνωσής μας είναι η μελέτη των ερωταποκρίσεων ως μέσο διαχείρισης και διαπραγμάτευσης της *έκπληξης* (surprise) σε συνομιλιακές αφηγήσεις. Σύμφωνα με διεπιδραστικές προσεγγίσεις, το *συναίσθημα* (emotion) αποτελεί διεπιδραστικό επίτευγμα που (ανα)κατασκευάζεται κατά τη διαδοχή του λόγου (Wilkinson & Kitzing 2006). Ειδικότερα, το συναίσθημα της έκπληξης προκαλείται όταν ανιχνεύεται απόκλιση ανάμεσα στις προβλέψεις των νοητικών σχημάτων των ομιλητών, από τη μια, και σε όσα πραγματικά συμβαίνουν ή λέγονται, από την άλλη (Meyer et al. 1997: 253).

Η προσοχή μας εστιάζεται στο κειμενικό είδος της αφήγησης, καθώς βασικό χαρακτηριστικό της είναι η αναφορά σε αξιομνημόνευτα γεγονότα (Labov 1972), δηλαδή σε αλληλουχίες δράσεων οι οποίες περιλαμβάνουν την ανατροπή μιας κανονικότητας και, άρα, προκαλούν έκπληξη. Πιο συγκεκριμένα, τα δεδομένα μας προέρχονται από μια *επανερχόμενη* χιουμοριστική αφήγηση, δηλαδή από μια ιστορία που ειπώθηκε ξανά κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας. Η συνομιλία πραγματοποιήθηκε μεταξύ μελών μιας θεατρικής ομάδας, τα οποία ανέλαβαν να αυτο-ηχογραφήθουν σε ανεπίσημες περιστάσεις επικοινωνίας (βλ. Καραχάλιου 2015).

Αξιοποιώντας μεθοδολογικά εργαλεία από την Ανάλυση της Συνομιλίας, συμπεραίνουμε ότι οι συμμετέχουσες στην αφηγηματική διαδικασία διαχειρίζονται την έκπληξη χρησιμοποιώντας:

α. ακολουθίες *συμβατικής δυσπιστίας* (ritualised disbelief, Heritage 1984), όταν η αποδέκτρια της αφήγησης παρεμβαίνει στην αφηγηματική ροή προκειμένου να εκφράσει την αμφιβολία της για το απροσδόκητο στοιχείο της ιστορίας με ερωτήματα όπως *σοβαρά; σοβαρολογείς;*

β. ακολουθίες *ελέγχου κατανόησης* (understanding checks, Heritage 1984), όταν η αποδέκτρια της αφήγησης προβάλλει ερωτήματα επαλήθευσης για να επιβεβαιώσει ότι έχει αντιληφθεί σωστά όσα απροσδόκητα εξιστορούνται.

Και στις δύο περιπτώσεις, οι αποδέκτριες με την υποβολή ερωτημάτων προβάλλουν τη δυσκολία τους να ευθυγραμμιστούν με όσα οι αφηγήτριες παρουσιάζουν ως μη αναμενόμενα, συμβάλλοντας έτσι στην από κοινού διαχείριση της έκπληξης.

Βιβλιογραφία

Heritage, J. 1984. A change of state token and aspects of its sequential placement. Στο J.M. Atkinson & J. Heritage (επιμ.), *Structures of Social Action*, 299–345. Cambridge: Cambridge University Press.

- Καραχάλιου, Ρ. 2015. Προσφωνήσεις ως πραγματολογικοί δείκτες σε συνομιλιακές αφηγήσεις: Η περίπτωση του 'ρε' και των συνδυασμών του. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Labov, W. 1972. *Language in the Inner City*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Meyer, W., R. Reisenzein & A. Schutzwohl. 1997. Towards a process analysis of emotions. The case of surprise. *Motivation and Emotion* 21: 251–274.
- Wilkinson, S. & C. Kitzinger. 2006. Surprise as an interactional achievement: Reaction tokens in conversation. *Social Psychology Quarterly* 69: 150–182.

Βασιλική Καρκαντζού

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
vkarkantz@phil.uoa.gr

Ερωτήσεις που εκφράζουν διαφωνία

Στην εργασία αυτή, θα εξετάσουμε τα είδη και τη μορφή των ερωτήσεων που εκφράζουν διαφωνία και χρησιμοποιούνται από τους γυναικείους χαρακτήρες στο νεοελληνικό θέατρο (1957 και εξής), με βάση τους επιμέρους κοινωνικούς ρόλους της μάνας και της συζύγου. Αν και είναι σαφές ότι οι ερωτήσεις στοχεύουν κατά κύριο λόγο στην εκμείευση πληροφοριών, παρ' όλα αυτά η χρήση τους μπορεί να έχει και άλλες λειτουργίες. Αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό εάν σκεφτεί κανείς πόσα είδη ερωτήσεων συναντάμε. Παραδείγματος χάρη, ενώ μια πρόταση είναι δυνατόν να έχει τη μορφή και τη λειτουργία ερώτησης, η πρόταση αυτή ταυτόχρονα μπορεί να επιτελεί και μια άλλη «πράξη». Η ερώτηση δηλαδή μπορεί να έχει και κάποια άλλη λειτουργία, όπως έκφραση αμφιβολίας, αμφισβήτησης, πρόσκλησης, αιτήματος κ.λπ. Οι περιπτώσεις στις οποίες οι ερωτήσεις επιτελούν πράξεις όπως επίπληξη, κριτική ή διαφωνία θεωρούνται κινήσεις απομάκρυνσης (Steensig & Drew 2008). Τα είδη των ερωτήσεων που εκφράζουν διαφωνία περιλαμβάνουν: α) ερωτηματικές προτάσεις που δηλώνουν μετριασμένα την αντίθετη γνώμη ή τη δυσαρέσκεια του/της ομιλητή/τριας και ισοδυναμούν με καταφατικές ή αρνητικές προτάσεις, β) ερωτήσεις ηχούς, γ) ετεροδιορθώσεις -διευκρινίσεις, δ) διακοπές και ε) ερωτήσεις προσθήκης. Ο τρόπος με τον οποίο επιλέγεται να διατυπωθούν οι ερωτήσεις, καθώς και το είδος τους, φαίνεται να διαφέρει μεταξύ των ομιλητών/τριών και σύμφωνα με μελέτες δείχνει να επηρεάζεται από αρκετούς παράγοντες.

Ακολουθώντας τις Burton (1980) και Piazza (1999), θεωρούμε ότι το θεατρικό κείμενο μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης της ανάλυσης της ομιλίας, εφόσον σχετίζεται με την ανθρώπινη διεπίδραση και πραγματώνεται με τον διάλογο. Το γεγονός μάλιστα ότι το θεατρικό κείμενο διατηρεί τις βασικές συνομιλιακές αρχές του Sacks, δηλαδή ότι α) ένας/μία ομιλητής/τρια κατέχει τον λόγο κάθε φορά και β) η αλλαγή του/της ομιλητή/τριας επαναλαμβάνεται, σημαίνει ότι το θεατρικό γλωσσικό υλικό μπορεί να αντιμετωπιστεί ως «αυθόρμητο» και επομένως να διευκολύνει στη μελέτη της ανάλυσης

της ομιλίας. Κυρίως όμως η σημασία του θεατρικού κειμένου έγκειται στο ότι παρουσιάζει ποικίλες και ενδιαφέρουσες αλληλεπιδράσεις, με κυριότερη τη σύγκρουση, και γι' αυτόν τον λόγο αποτελεί πρόσφορο υλικό για τη διερεύνηση των συγκεκριμένων ερωτήσεων.

Βιβλιογραφία

- Burton, D. 1980. *Dialogue and Discourse: A Sociolinguistic Approach to Modern Drama Dialogue and Naturally Occurring Conversation*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Piazza, R. 1999. Dramatic discourse approached from a conversational analysis perspective: Catherine Hayes's Skirmishes and other contemporary plays. *Journal of Pragmatics* 31: 1001 - 1023.
- Steensig, J. & D. Drew 2008. Introduction: questioning and affiliation / disaffiliation in interaction. *Discourse Studies* 2008 10: 5 - 15.
- Sacks, H., Schegloff E. A. & G. Jefferson 1974. A Simplest Systematics for the Organization of Turn - Taking for Conversation. *Language* 50: 696 - 735.

Σταματίνα Κασιόβελη-Σιάχου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών
stamatinakat@gmail.com

Ερωτηματικές αξιολογήσεις:

Η αξιοποίηση της ερώτησης κατά την επιστημική διαπραγμάτευση

Η ερώτηση, ως πράξη, συνδέεται κατ' εξοχήν με την κατανομή επιστημικών δικαιωμάτων. Για τη διερεύνηση της συγκεκριμένης σχέσης προσφέρεται το φαινόμενο της αξιολόγησης, η σύνδεση της οποίας με τον ισχυρισμό περί επιστημικής πρόσβασης έχει ήδη επισημανθεί στη βιβλιογραφία (Pomerantz 1984:57, Heritage 2002a, Heritage & Raymond 2005 κ.ά.).

Μάλιστα, οι Heritage & Raymond (2005:16) έχουν υποστηρίξει ότι μια αξιολόγηση σε θέση πρώτου σκέλους ενός γειτνιαστικού ζεύγους διεκδικεί επιστημική προτεραιότητα ως προς το αξιολογούμενο αντικείμενο αναφοράς έναντι μιας αξιολόγησης σε δεύτερη θέση. Φυσικά, αυτή η προτεραιότητα γίνεται διαπραγματεύσιμη από τα συνομιλούντα άτομα με ποικίλους τρόπους (Heritage 2002a, Heritage & Raymond 2005 κ.ά.). Μεταξύ αυτών έχουν αναλυθεί οι ερωτήσεις προσθήκης ("tag questions") και οι ερωτήσεις με άρνηση ("negative interrogatives", Heritage & Raymond 2005).

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η περαιτέρω διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο εμπλέκεται η ερώτηση στην επιστημική διάσταση της αξιολόγησης στην ελληνική. Συγκεκριμένα, πρόκειται να εξεταστούν, από τη σκοπιά της Ανάλυσης Συνομιλίας, περιπτώσεις αξιολογήσεων σε θέση πρώτου/δεύτερου σκέλους γειτνιαστικού ζεύγους ή σε μεμονωμένες εμφανίσεις, οι οποίες α) συνοδεύονται από ερώτηση προσθήκης, β) διατυπώνονται σε μορφή ερώτησης ή γ) αξιοποιούν τη δομή των ερωτήσεων με άρνηση (βλ. και Heritage 2002b).

Από την ανάλυση προκύπτει η συστηματική αξιοποίηση ερωτηματικών δομών κατά την επιστημική διαπραγμάτευση που συνοδεύει μια αξιολόγηση. Κατ' επέκταση, επιβεβαιώνεται η στενή σχέση της αξιολόγησης με την επιστημικότητα στην ελληνική, καθώς και η σύνθετη φύση της ερώτησης, ως «συνομιλιακού/διεπιδραστικού αντικείμενου ή κοινωνικής πράξης» (Schegloff 1984:49).

Τα δεδομένα της έρευνας προέρχονται από 20 απομαγνητοφωνημένες καθημερινές συνομιλίες μεταξύ φίλων και ανήκουν στο Corpus Προφορικού Λόγου του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Βιβλιογραφία

- Heritage J., 2002a. "Oh-prefaced responses to assessments: a method of modifying agreement/disagreement" στο *The Language of Turn and Sequence*, C. Ford, B. Fox & S. Thompson (eds.), 196–224, Oxford, Oxford University Press.
- Heritage J., 2002b. "The limits of questioning: negative interrogatives and hostile question content", *Journal of Pragmatics*, 34:1427–1446.
- Heritage & Raymond, 2005. "The terms of agreement: Indexing epistemic authority and subordination in assessment sequences." *Social Psychology Quarterly*, 68:15–38.
- Pomerantz, A., 1984. "Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes", στο *Structures of Social Interaction: Studies in Conversation Analysis*, Atkinson & Heritage (επιμ.), 57–101, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schegloff, E., 1984. "On some questions and ambiguities in conversation" in *Structures of Social Interaction: Studies in Conversation Analysis*, Atkinson & Heritage (επιμ.), 28–52, Cambridge: Cambridge University Press.

Αγγελική Μπαλαντάνη & Μαρία Μαρτίκα

University of Essex, Μεγάλη Βρετανία & University of Toronto, Καναδάς
maria.martika@mail.utoronto.ca & abalban@essex.ac.uk

Συντακτική ευελιξία στις αρνητικές ερωτηματικές προτάσεις στα ελληνικά: Δομημένες προτιμήσεις, επιστημικές αξιώσεις και σχηματισμός δράσης

Στην ελληνική γλώσσα, η θέση των κύριων συστατικών της πρότασης, δηλαδή υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο, είναι πολύ ευελικτη και επιτρέπει όλες τις πιθανές ρυθμίσεις ώστε να παραχθούν καλοσχηματισμένες ερωτηματικές προτάσεις. Με βάση τις μεθοδολογικές αρχές της Ανάλυσης Συνομιλίας και μιας συλλογής βιντεοσκοπημένων και ηχογραφημένων καταγραφών φυσικών συνομιλιών μεταξύ διαφορετικών συμμετεχόντων σε διαφορετικά περιβάλλοντα, το παρόν άρθρο θα εξετάσει πώς μια τέτοια συντακτική ευελιξία αλληλεπιδρά με τις αρχές οργάνωσης προτίμησης (Pomerantz & Heritage, 2013) και τις επιστημικές αξιώσεις που επικαλείται η πρακτική της ερώτησης. Θα συγκρίνουμε δύο διαφορετικούς γραμματικούς σχεδιασμούς αρνητικών ερωτηματικών προτάσεων στα

ελληνικά, και θα υποστηρίξουμε ότι αυτοί οι δύο γραμματικοί σχεδιασμοί χρησιμοποιούνται για την εκτέλεση διαφορετικών πράξεων, σε συγκεκριμένες θέσεις αλληλουχίας, αποσπούν διαφορετικές απαντήσεις και διεκδικούν διαφορετικές επιστημικές θέσεις. Οι μορφές υπό αμφισβήτηση είναι αρνητικές ερωτηματικές προτάσεις που θεματοποιούν το αντικείμενο αναφοράς τοποθετώντας το στην αρχή της ερωτηματικής πρότασης (π.χ. «το υπόγειο δεν είναι που διαβάζεις εσύ;») και αρνητικές ερωτηματικές προτάσεις που ξεκινούν με το αρνητικό μόριο «δεν» (π.χ. «δεν σου φέρνει αυπνία;»). Υποστηρίζουμε ότι η πρώτη μορφή προτιμάται συστηματικά σε περιπτώσεις στις οποίες ο ερωτών απλώς προσπαθεί να επιβεβαιώσει κάποιες πληροφορίες, ενώ η δεύτερη μορφή χρησιμοποιείται ως μέσο για πιο επιθετικές ενέργειες, όπως προκλήσεις και κριτικές. Σε τέτοια πλαίσια, υποστηρίζουμε ότι το πρώτο ερωτηματικό σχήμα έχει σχεδιαστεί για να προτιμά την απάντηση «ναι» και ο ερωτών παίρνει μια στάση γνώσης (knowing stance) (Heritage, 2013), ενώ η δεύτερη μορφή έχει σχεδιαστεί για να αποσπάσει το «όχι» ως απάντηση (συχνά συνοδευόμενη από μια αιτιολόγηση που καταρρίπτει τις προϋποθέσεις στις οποίες βασίζεται η κριτική ή η πρόκληση) και παίρνει μια επιστημική στάση άγνοιας (unknowing epistemic stance) (Heritage 2013).

Βιβλιογραφία

- Pomerantz, A. & Heritage, J. (2013). Preference. In Sidnell, J. & Stivers, T. (Eds), *The Handbook of Conversation Analysis* (pp. 210–28). Chichester, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.
- Heritage, J. (2013). Epistemics in Conversation. In Sidnell, J. & Stivers, T. (Eds), *The Handbook of Conversation Analysis* (pp. 370–394). Chichester, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.

Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών
pavlidou@lit.auth.gr

Γιατί άργησες τόσο πολύ; Ερωτήσεις με γιατί

Οι ερωτήσεις με *γιατί* – όπως όλες οι ερωτήσεις – συνιστούν καταρχήν αίτημα για πληροφορία (βλ. π.χ. Stivers & Enfield 2010). Λόγω της σημασίας του ερωτηματικού στοιχείου, η πληροφορία που ζητείται στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ο λόγος για τον οποίο έγινε κάτι. Σε αντίθεση όμως με τις ερωτήσεις που αποτελούνται μόνο από το *γιατί* (το αυτόνομο ερωτηματικό *γιατί*, Παυλίδου & Καραφώτη 2015), οι πλήρεις ερωτήσεις αυτού του είδους (π.χ. *Γιατί άργησες τόσο πολύ;*) αναφέρονται ρητά σε μια πράξη/ συμπεριφορά/γεγονός/κατάσταση κτλ. για την οποία ζητείται μια αιτιολόγηση, δικαιολόγηση ή εξήγηση.

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να εξετάσει από τη σκοπιά της Ανάλυσης Συνομιλίας τη λειτουργία των πλήρων ερωτήσεων με *γιατί* στην καθημερινή συνομιλία.

Τα δεδομένα της έρευνας αντλούνται από 19 συνομιλίες που διεξήχθησαν πρόσωπο με πρόσωπο και 140 τηλεφωνικές συνδιαλέξεις (από το Corpus Προφορικού Λόγου του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών) μεταξύ ατόμων τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με φιλικές ή/και συγγενικές σχέσεις. Η ανάλυση παίρνει ως σημείο εκκίνησης τη διαπίστωση της θέσης μιας πλήρους ερώτησης με *γιατί* τόσο στο πλαίσιο της αλληλουχίας (συνήθως εμφανίζεται ως δεύτερο σκέλος μετά από την αναφορά ενός γεγονότος ή μετά από μια αξιολόγηση/εκτίμηση) όσο και ως προς τη συνεισφορά που (συν)αποτελεί.

Από την εξέταση του σχεδιασμού της ερώτησης προκύπτει ότι τα αντιθετικά μόρια, η αρνητική διατύπωση της ερώτησης κ.ά. κινητοποιούν συνήθως μη συμβατές απαντήσεις (κατά αναλογία προς τη διάκριση συμβατές - μη συμβατές αντιδράσεις για τις ερωτήσεις ολικής άγνοιας, Raymond 2003). Περαιτέρω διαφοροποιήσεις συνδέονται με ευθύνες, οφέλη κτλ., που απορρέουν από την αναφερόμενη πράξη (συμπεριφορά κτλ.), τον σχεδιασμό της σύνθετης συνεισφοράς, μέρος της οποίας αποτελεί η ερώτηση, καθώς και το ευρύτερο αλληλουχικό περιβάλλον (παρατεταμένη διαφωνία, 'κατά συρροή' ερωτήσεις). Γενικότερα, στις πλήρεις ερωτήσεις με το *γιατί* η βαρύτητα του επιστημικού κενού που συνήθως αποδίδεται στο ερωτών άτομο φαίνεται να υποχωρεί για χάρη της προτίμησής του για μια εναλλακτική ροή των πραγμάτων, η οποία εγγράφεται στην ερώτησή του/της, με περισσότερο ή λιγότερο ρητό τρόπο, και αντανακλάται στο είδος της πράξης που οι ερωτήσεις αυτές επιτελούν.

Βιβλιογραφία

- Παυλίδου, Θ.-Σ. & Ε. Καραφώτη. 2015. Το αυτόνομο ερωτηματικό *γιατί* και οι λειτουργίες του στη γλωσσική διεπίδραση. Στο *Ελληνική Γλώσσα & Προφορική Επικοινωνία*, Θ.-Σ. Παυλίδου (επιμ.), 81–97. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Raymond, G. 2003. Grammar and social organization: Yes/no interrogatives and the structure of responding. *American Sociological Review* 68(6): 939–967.
- Stivers, T. & N. J. Enfield 2010. A coding scheme for question-response sequences in conversation. *Journal of Pragmatics* 42: 2620–2626.

Άννα Ρούσσου & Χρήστος Βλάχος

Πανεπιστήμιο Πατρών & Queen Mary University of London, Μεγάλη Βρετανία
aroussou@upatras.gr & c.vlachos@qmul.ac.uk

Ζεύγη ερωτήσεων-απαντήσεων μερικής άγνοιας: Σύνταξη, προσωδία και η μορφή του λόγου

Σύμφωνα με τον διάλογο στο (1) (βλ. Jiminez 1997, Uribe-Etxebarria 2002, για τα ισπανικά), ένας ομιλητής μπορεί να χρησιμοποιήσει δύο διαφορετικές ερωτηματικές δομές προκειμένου να πάρει μια πληροφορία σχετικά με όσα ειπώθηκαν στη συνεισφορά (1α).

Και οι δύο δομές αντιστοιχούν σε ερωτήσεις μερικής άγνοιας (wh-ερωτήσεις), του τύπου «ποιο είναι το χ, έτσι ώστε ο πατέρας σου αγόρασε χ;».

(1) α. Η μητέρα μου, ο πατέρας μου και εγώ πήγαμε στο σούπερ μάρκετ να αγοράσουμε αβγά, γάλα και καφέ. Η μητέρα μου αγόρασε τα αβγά.

β. Και **τι** αγόρασε ο πατέρας σου;

γ. Και ο πατέρας σου αγόρασε **τι**;

Η ερώτηση στο (1β) σχηματίζεται με μετακίνηση του ερωτηματικού στοιχείου (Chomsky 1977), ενώ αυτή στο (1γ) εμφανίζει το ερωτηματικό *in-situ* (πρβλ. τον αντίστοιχο σχηματισμό στα Κινέζικα, Huang 1982), δηλαδή σε θέση αντικειμένου. Οι δύο μηχανισμοί σχηματισμού ερωτήσεων είναι σε συμπληρωματική κατανομή, δεδομένου ότι εμφανίζονται σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις με μετακίνηση επιτρέπουν ιδιωματικές ερωτηματικές εκφράσεις (όπως «τι στο διάολο», Pesetsky 1987, Den Dikken & Giannakidou 2002), χαρακτηρίζονται «από το πουθενά» και είναι «μη εξαντλητικές» (Sinoroulou 2010, Vlachos 2012).

Σύμφωνα με τις αναλύσεις των Sinoroulou (2010) και Vlachos (2012), δεχόμαστε ότι και οι δύο δομές (με ή χωρίς μετακίνηση) είναι γνήσιες ερωτήσεις που στοχεύουν σε μια νέα πληροφορία ως μέρος της απάντησής τους. Ωστόσο, η επιλογή της μιας ή της άλλης δομής καθορίζεται από το είδος του λόγου. Πιο συγκεκριμένα, η ερωτηματική δομή με μετακίνηση είναι ευαίσθητη στο συντακτικό περιεχόμενο (υπόκειται δηλαδή, σε περιορισμούς τοπικότητας), αλλά μπορεί να εκφωνηθεί σ' ένα συνομιλιακό περιβάλλον «από το πουθενά», χωρίς δηλαδή να έχει προηγηθεί κάποιο θέμα. Από την άλλη, η δομή που χαρακτηρίζεται ως *in-situ* δεν υπόκειται σε συντακτικούς περιορισμούς (τοπικότητα), αλλά όμως προϋποθέτει την ύπαρξη ενός μικρο-λόγου, δηλαδή ενός οικείου συνομιλιακού πλαισίου. Με αυτά τα δεδομένα, υποστηρίζουμε ότι οι διαφορετικοί μηχανισμοί σχηματισμού ερωτήσεων έχουν και διαφορετικές επιπτώσεις στα διεπίπεδα της σημασίας και της προσωδίας. Στη συνέχεια, δείχνουμε ότι ο *in-situ* σχηματισμός έχει περιορισμένη κατανομή, και προϋποθέτει την ύπαρξη ενός συνομιλιακού πλαισίου. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις αυτές (χωρίς μετακίνηση) εμφανίζονται σε δικαστικό λόγο («και μετά, έκανες τι;»), καθώς και σε συντεντεύξεις και ζωντανές αναμεταδόσεις («και ο Πρωθυπουργός θα πάει πού;»). Τα δεδομένα μας βασίζονται σε κείμενα προφορικού λόγου. Λαμβάνοντας υπόψη τη συντακτική μορφή, την ερμηνεία και την προσωδία των ερωτήσεων χωρίς μετακίνηση, στοχεύουμε στην καλύτερη κατανόηση της σχέσης ανάμεσα σε γραμματικές δομές και τον λόγο (σύνταξη-πραγματολογία).

Jack Sidnell & Maria Martika

University of Toronto, Καναδάς
jack.sidnell@utoronto.ca & maria.martika@mail.utoronto.ca

**Ερωτήσεις ερωτηματικού σχεδιασμού:
 Μια πρώτη διερεύνηση της θέσης και της χρήσης τους**

Πολλές πρόσφατες έρευνες στο πλαίσιο της ανάλυσης συνομιλίας έχουν επικεντρωθεί στην ανάλυση των 'ερωτήσεων' που σχηματίζονται με γραμματικά αποφαντική μορφή. Οι αποφαντικές ερωτήσεις (ή αποφαντικές ερωτήσεις ολικής άγνοιας που κινητοποιούν πράξεις) έχουν αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος μαζί με άλλες μορφές ερώτησης που ελαχιστοποιούν την υπονοούμενη διαφορά γνώσης μεταξύ του ερωτώντος ατόμου και του/της αποδέκτη/τριας. Στην παρούσα ανακοίνωση, εξετάζουμε το άλλο άκρο του φάσματος και επιχειρούμε μια πρώτη διερεύνηση των σχημάτων των ερωτήσεων πολικότητας (ερωτήσεις ολικής άγνοιας που κινητοποιούν πράξεις) οι οποίες μεγιστοποιούν το επιστημικό κενό μεταξύ του ερωτώντος ατόμου και του/της αποδέκτη/τριας. Πιο συγκεκριμένα, εστιάζουμε στη χρήση της ερωτηματικής μορφοσυντακτικής μορφής στις ερωτήσεις της αγγλικής. Σύμφωνα με τη μελέτη της Stivers (2010), αυτού του τύπου οι ερωτήσεις αποτελούν περίπου το 31% του συνολικού αριθμού ερωτήσεων ολικής άγνοιας σε ένα σώμα κειμένων της αμερικανικής αγγλικής (n=71, αποφαντικές 63%, ερωτήσεις-προσθήκης 6%). Θα ξεκινήσουμε με μία επισκόπηση των συμφραστικών πλαισίων στα οποία χρησιμοποιούνται συνήθως αυτά τα ερωτηματικά σχήματα (π.χ. 'θέση αγκύρωσης' στις τηλεφωνικές συνδιαλέξεις), θα δώσουμε μια προκαταρκτική ανάλυση των διαφόρων ειδών πράξεων που επιτελούν (π.χ. αίτημα για πληροφορία, προσφορά θέματος) και θα επισημάνουμε ορισμένες από τις διεπιδραστικές συνέπειες που απορρέουν από τη χρήση τους (π.χ. 'ενεργοποίηση αντίδρασης' κτλ.). Ιδιαίτερα μας ενδιαφέρουν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες το ερωτηματικό σχήμα φαίνεται να χρησιμοποιείται προκειμένου να σηματοδέψει μια σχετική άγνοια του ερωτώντος ατόμου και εξετάζουμε μερικές ενδεικτικές περιπτώσεις. Τέλος, θα κάνουμε ορισμένες προκαταρκτικές παρατηρήσεις που προκύπτουν από τη σύγκριση με τον σχεδιασμό και τη χρήση των ελληνικών ερωτήσεων.

Μαρία Χριστοδουλίδου

Frederick University, Κύπρος
maria.christodoulidou1@gmail.com

Η λειτουργία των ερωτήσεων σε μεταφορά διαλόγων δομής ABAB

Η παρούσα έρευνα αξιοποιεί την Ανάλυση Συνομιλίας για να ερευνήσει τη λειτουργία των ερωτήσεων κατά τη μεταφορά από την ομιλήτρια διαλόγων που προβάλλουν

αντιπαραθέσεις, αλλά και κατά την απάντηση/αξιολόγηση από τις ακροάτριες. Στα αποσπάσματα που εξετάζονται, η ομιλήτρια αποτελεί τη μία από της δύο αντιπάλους του μεταφερόμενου διαλόγου. Τα δεδομένα της μελέτης συλλέχθηκαν μέσα από ηχογραφήσεις και απομαγνητοφωνήσεις αυθόρμητων συνομιλιών ανάμεσα σε στενούς φίλους στην Κυπριακή Ελληνική. Τα αποσπάσματα που περιλαμβάνονται αποτελούνται από 20 σαραντάλεπτες απομαγνητοφωνημένες συνομιλίες.

Κατά την αφήγηση ιστοριών που προβάλλουν αντίπαλες θέσεις, ένα σημαντικό κομμάτι της περιγραφής της συμπεριφοράς της αντιπάλου ως κατακριτέας, είναι η μετάδοση του διαλόγου ανάμεσα στην ομιλήτρια και την αντίπαλο. Ο αφηγηματικός λογαριασμός που ενεργοποιείται από την ομιλήτρια για να δικαιολογήσει το παράπονο της, αποτελείται από άμεση αναφορά σε ευθύ λόγο της αντιπαραθέσης ανάμεσα στην ομιλήτρια και το τρίτο πρόσωπο. Οι αντίπαλες θέσεις παρουσιάζονται σε δομή ABAB, όπου ο Α είναι η ομιλήτρια και η Β η αντίπαλος της (cf. Schegloff 1984). Έτσι, η δομή ABAB απεικονίζει όχι μόνο την εναλλαγή σειρών αλλά και την εναλλαγή θέσεων. Με αυτήν τη φόρμουλα, η θέση της Β είναι η θέση που καταλαμβάνει την τελευταία σειρά (ο.π.).

Στα αποσπάσματα που θα παρουσιαστούν, τα λόγια της αντιπάλου αποτελούνται από επιθετικές ή αδιάκριτες ερωτήσεις και περιλαμβάνουν ιδιωτισμούς και ακραίες διατυπώσεις με τις οποίες η αντίπαλος προσέβαλε την ομιλήτρια. Η μετάδοση του ακραίου ισχυρισμού του τρίτου προσώπου στο αποκορύφωμα της ιστορίας, συνδέεται με το είδος της απάντησης που αναμένεται από την αποδέκτρια, δηλαδή διάψευση του ισχυρισμού που μεταφέρεται σε ευθύ λόγο και συμφωνία και εγγύτητα με την ομιλήτρια. Οι απαντήσεις/αξιολογήσεις των αποδεκτριών συνήθως παίρνουν τη μορφή ρητορικών ερωτήσεων και περιλαμβάνουν ακραίες διατυπώσεις, εξωπραγματικές περιγραφές, ειρωνεία και ιδιωτισμούς.

Οι συγκεκριμένες αξιολογήσεις αποτελούν αυτό που η Holt (2007) ονομάζει υπόδυση ρόλου ("enactment"), δηλαδή με το ρήμα σε πρώτο πρόσωπο, η αποδέκτρια παράγει ομιλία που παρουσιάζεται σαν να προέρχεται από την ομιλήτρια στην περίπτωση που η δεύτερη αφηγήθηκε δείχνοντας όχι μόνο συμφωνία και αλληλεγγύη, αλλά και ολοκληρωτική ταύτιση με την ομιλήτρια.

Βιβλιογραφία

- Holt, Elizabeth. 2007. "I'm Eyeing your Chop Up': Reporting and Enacting". In *Reporting Talk: Reported Speech in Interaction*, Elizabeth Holt & Rebecca Clift (eds.), 47–80. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schegloff, Emanuel. 1984. "On Some Questions and Ambiguities in Conversation." In *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*, J. Max Atkinson & J. Heritage (eds.), 28–52. Cambridge: Cambridge University Press.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Γραμματεία του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών
γρ. 418, Νέο Κτίριο Φιλοσοφικής Σχολής, Α.Π.Θ.
e-mail: GR-Til_ins@phil.auth.gr, τηλ: 2310-997128

INFORMATION

Secretariat of the Institute of Modern Greek Studies
Room 418, Faculty of Philosophy, New Building, A.U.Th.
e-mail: GR-Til_ins@phil.auth.gr, tel.: ++30-2310-997128